

Bukowski

Hogei bat urte dira Charles Bukowskiren lana lehenengoz ezagutu nuela. Bilboko liburu-saltzaile batek gomendatu zidala dut gogoan. Gogoan dut, halaber, ale bat erosi eta etxera abiatu nintzela. Ailegatu nintzenerako ohean sartu behar izan nuen, gripeak jota. Bada, liburu erosi berriaz gainera, mesedez ekartzeko eskaturiko beste bi irentsi nituen, gripeak jota egin nuen gaisorik egon nintzen etzunaldian. Halako izan zen idazle hark eman zidan ustebakoa.

Bukowskiren hiru liburu haiek bidaia polita egin zuten harrezkero. Beste lagun bati utzi, hark itsasora eroan eta ez zitzaizkidan sekula atzera itzuli. Hori bai, merkataluntziko marinel eta ofizial gehienek irakurri omen zituzten liburuak. Harrezkero test moduko bat izan dira Bukowskiren liburuak; nori atsegin idazlea, niri pertsona hori gogoko, nahiz eta nik utzitako liburuak sekula itzuli ez.

Sexuaren zale amorratua, garagardo irensele itsua, american way of life horren kritikari zorrotza, Charles Bukowskiren prosak literaturaz nuen iritzia aldarazi zidan. Ez bide nintzen bakarra. Hura poesi idazlea zenik ezta ametsetan ere ez nukeen esango. Bai, Bukowskiren prosa lehergarriari badario halako lirikotasun bat ere. Lirikotasun hori olerkietara eroatea beste kontu bat zen, ordea. Olerki horietako bilduma bat Josu Lartategik ekarri digu euskarara, Susa argitaletxearen eskutik. Liburuari *Poema Antologia* izena jarri diote, eta kito. Bukowskiren prosa-lanak atseginez irakurrita ditugunok pilulatan kontzentraturik eta euskaraz dastatu ahal dugu orain haren mundua. Betikoa dena, bestalde. Hitzaurrean Lartategik dioskun legez, Charles Bukowski dugu «literatur marginalaren ikur, hil artean inkorformista (1994an egin zuen harenak) eta egolatra, lege, politika eta moda guztien etsai, Estatu Batuetako feministen iritzirako misoginiaren idazle, kritikari askoren iritzirako gustu txarraren eta idazkera are okerragoaren adibide, beste batzuen iritiz alkoholaren eta gehigikeriaren apologista eta irakurle-aldra baten idazle kuttuna». ¶

Urrutikoetxea

Josu Lartategik egin digun opariaren harira, burura datorrit non irakurri dudan ez dakidan esaldia: «Literatura jakin baten egoeraren ispilua beraren poesiaren egoera da». Bada, atzamarren artean ura legez joan zaigun 97ak ez zigun poesi liburu askorik utzi. Horien artean Urtzi Urrutikoetxearen *Borroka galduetatik gatoz* izenekoa dago.

Liburu horren kariaz *Bilbao* aldizkariak ekarri ohi duen *Pergola* gehigarrian «Epika gure lur honetan» iruzkina argitaratu du Felipe Juaristik. Aldizkaria gehien bat Bizkaiko euskaldunei iristen zaie eta, poeta bokazio sendoa duela behin eta berriro erakusten digun F. Juaristik horri buruz idatzi dituenetatik hitz batzuk ekarri nahi ditut hona, arras interesgarri iritzi baitiet.

«Doinua gustatu zait liburu honetan —dio F. Juaristik bere iruzkinean—, esan behar zuena esateko presa bezala idatzia baita, freskoa, bat-batekoa dirudiena, naturala, barnemuintan egosi ahala ateratakoa. Apenas duen erretorikarik, irudi aberatsik. Ez da prosa, baina prosatik gertu dago, ez da lirika, baina une lirikoak ditu bat baino gehiago, epika da, euskal gazte baten (edo askoren, ez dakit) epika».

Bat nator Felipe Juaristiren iritziarekin. Ez nator hain bat, ostera, aurrerago esaten duenarekin. «Badago —dio Juaristik— biktimismo apur bat (20 urterekin?), galtzaile sentimendua, inondik inora ulertzen ez dudana». Bada, bietarik bat; edo sentimendu hori *posea* —egokera, agerkerada, edo benetakoa da. Lehenengoa bada, poesiaren ikuspuntutik ulertu beharko genuke, aldez aurretik emanik poeta izateko modu bat egokera eta agerkerasmatzea dela, idazkera bera asmatzen den moduan. Ez biluztearren, gehien bat. Bigarren kasua bada, adina ez dateke galtzaile sentimendua bizitzeko oztopo. Eman dezagun, bada, jarrera bietarik duela Urtzi Urrutikoetxearen liburuak. Zer ere den idazlearena, hor dago liburua, *Borroka galduetatik gatoz*. Felipe Juaristiren hitzekin amaitzeko, liburua «estimagarria da, ziur nago estimatua izango dela, poesia egiteko ahalegina, jakinik oso efektiboa ez dela. Poetaren hitzak dira horiek ere». ¶

Sarrionandia

Hitzen gaineko gogoetak gurpil zoro, Joseba Sarrionandiaren azkenak gogoeta franko eragin dit nire artean. Tesitxo bat ere osatu dut, bai, Iurretakoaren lanen gainean. Nire tesia da, llabur, haren hiru narrazio-liburuak obra bakarra direla eta obra horren entregak egiten dituela. Noiz entregatu orduan argitaratu, egiten diote, itxuraz, argitaletxeek. Areago, lehenengoaren titulua —*Narrazioak*— titulurik ez jarztearen berdintsua da, argi baitago, azalean esan gabe ere, barrukoak zer diren. Joseba Sarrionandiaren obraren barruan narrazioak *narrazio bildumak* dira, eta kitto. Gero etorriko dira kontuak, bigarren bildumari ere izena jarri behar zaionean. Ipuinetako bat hautatzen da eta kitto berriro.

Goiko ildo berean aurrera eginez, *Hitzen ondoeza* beste liburu bakar baten azken entrega dukegu. Liburu horren titulua egokia, nik uste, jakina, *J. Sarrionandia hiztegi partikularra* dateke. Horretan sartuko lirateke *Ni ez naiz hemengoa, Marginalia* eta bat edo beste gehiago.

Hitzen ondoeza horrek, berriz, nire ustezko liburu baka-rrari amaiera puntua ezarriko diolakoan nago. Bere buruari bide hori, hiztegi antzeko berba gozo-mikatzena, itxi egin dio Sarrionandiak, ederto itxi ere. Hasteko, titulua bera adierazgarria da. Hitzak ondoezik daudena nire arteko aspaldiko gogoeta da. Hain zuzen ere, ondoez horri aurre egin guran saiatu behar-ko luke idazleak. Ahalegin hori igartzen ez zaion idazleak niri ezer ere ez diost normalean. Sarrionandiak edertasunez erakutsi du ondoez horren sorburuetako batzuk non diren. Betiere umorez, liburuaren beraren definizioaz diharduenean legez:

«Liburuari dagokionez —bere identifikazioaz kezkatu-ko denarentzat— aitor dezadan hiztegia dela, baina ez dela hiztegia, ipuin laburrak dituela, baina ez dela ipuin liburua, saio ttipi ugariz osatzen dela, eta aforismoz, eta munduaren lau partetako ene auzokoen aipuek hornitzen dutela. Beraz, eman dezagun, nobela luzea dela».

Irakurlearekin jolas egiteko susmoa hartzen diodan arren, eta hemen egoki letorke Urtzi Urrutikoetxearen liburuaren harira aipatu dudan *pose* horrena errepikatzea, *Hitzen ondoeza* nobela dela onar dezaket, batez ere gogoan hartuz gero egileak berak dioena:

«Hiztegia', pertsonaiak eta gertakizun ugari eta oso endregaturik azaltzen dituen nobela da».

Hiztegia bera nobela baldin bada, edozer izan daiteke nobela; pertsonaiak eta gertakizunak behar dira, besterik ez. Lehenago ere askotan esanda dago denetarikoa kabitzen den zakua dela nobela. Ez dut ahazteko ez dela falta izan *Obabakoak* nobela dela esan duenik ere. Bada, Bernardo Atxagarena nobela bada, izan, zertan ez Joseba Sarrionandiarena.

Aitortu egingo dut Azkueren hiztegia nire *Rayuela* izan dela urteetan. Halandexxe, harritu egin naiz *Rayuela* prezeski aipatua dela ikustean; 447 zenbakidun sarreran (liburua eskuartean hartu gabe duenak hobe luke nire hau ez irakurtzea, ez baitu batere gogorik sarreraren hori zertan den azaltzeko). Hala ote da Josebaren kasuan ere? Badakit Sarrionandiak Azkueren hiztegia goitik behera aztertu zuena, eta handik behar zituenak edo egoki zetozkionak idaztoharretan bildu zituena ere.

Eman dezagun, hala bada, *Hitzen Ondoeza* beste *Rayuela* bat dela. Izan ere, hor dira era horretara irakurtzeko proposamenak, hitz batzuek beste batzuetarako deia zabal-tzen dute. Haatik, hori ez da nahikoa nobela dela esateko. Bada, begira dezagun ea pertsonaiak eta gertakizunak ugari ageri diren, zeren eta agertuz gerotan ere, ez baitu inork zalantzan jarriko 'endregaturik' azalduko direna.

Hitzen ondoeza nobelako pertsonaia nagusia Sarrionan-dia bezalako baten bat da, bera ez baldin bada. Zuzen mintzo zaiguna da. Gero, solaskide ditu kartzelakideak eta Gus izene-ko bat behin baino gehiagotan agertzen da. Gainera, Ismael Larrea ere agertzen da, jakin badakiguna Joseba Sarrionan-diaren heteronimoa dela.

Pertsonaia nagusi horren gertakizunak ugari dira. Hona hemen, ordenatu eta gero, gertakizunotatik batzuk: haurtzarokoak; gaztarokoak; eskolakoak; euskara-erdara kontzientzia hartzeari dagozkionak; euskararen baliabideen deskubrimendua; literaturaren idorokuntza eta ekintza politi-koa, besteak beste. Azken horren haritik liburuko gai sakone-nak ageri dira, hau da, askapena, etika, heriotza, gudua, antropologiaren zeregina, literatura eta, oro har, konprome-zua. *Hitzen ondoeza* sendatuz gerokoren batean menturaz nobelatxo bat oparituko digulakoan, zain gauden bitartean, oraingo honetan irakurlearen morbozaletasuna elika dezake-

ten gai batzuk ageri dira, alegia, atxiloketa, tortura, kartzelako bizimodua, ihesa eta ezkutaketa. ¶

Elgeazabal

Edozer nahiz zergura nobela izan daitekeela eta, *Hau mundu arrano hau* liburua elaberria balitz moduan irakurri dut. Atsegin handia izan da Batxiren deskubrimendua, eta nire ustez gure literaturaz orain arte izan ditugun ikuspuntuak eraldatzera behartzen gaitu, beste nonbaiten idatzi dudan legez, euskal literaturaren gaineko eskuliburuetan orain artekoan agertu izan ez den izen bat ekarri baitigu udagoieneko uztak.

Beste hedabide idatzi batzuetan dauka irakurle jakin-guratsuak Juan Bautista Bilbao Elgeazabalen bizitzaren gora-beheren berri. Bestela zuzenean jo dezake I. Aranbarrik eta K. Izagirrek, eskuz esku, prestatu duten hitzaurrera. Dena dela, haren biografiatik ezinbesteko datuak dira noiz idatzi zituen liburukoak, zenbat urterekin eta zein euskalkiren barruan egin zuen lan.

Bizkaieraz, hogeitaz urtekin eta Mundu Lehen Gudako lehenengo erdian idatzi zuen. Hil, hogeitazortzi urte zituela hil zen, nola izan irakurleak berak idoro dezan utziko dudala.

Aipagarria eta benetan estimatzekoa da liburua Susak bere literaturgile garaikideen bildumaren barruan argitaratu izana. Edizioaren zama eta arriskuak hartu dituztenen zioa garbia da; gure mendeko lehenengo kazetaria eta balio handien duten egiletariko baten obra da esku artera etorri zaiguna. Hain biribila, ezta apokrifoa eginda ere.

Eta apokrifoa diodala baliatuz, eta nire hauek bezalako hitzen balio erlatiboaz hausnartzeko, aitortu behar dut *Haizegua* liburuak zalantzan utzi ninduela, ba ote zen ez ote zen apokrifoa. Zart egin nuen, eta liburuaz idatzi. Hanka sartu nuen, eta liburua apokrifoa ez bazen gure literaturaren gaineko ikuspegia aldatu beharrean idatzi nuen. Hanka atera nahi dut, hura gogoan gorderik dukeen irakurleak jakin dezan, bada, ohartu nintzela, eta hanka atera nahi dudala, bakar baten gainean ibiltzea gaitz egiten baitzait. Batez ere hemen berriro sartzeko arriskuan izango naizela jakinik. ¶